

PROEFSCHRIFT OVER ORGELBOUW

Martien Verbruggen

Reeds in 1976 wijdde pater Pieter Verhofstad in Gemerts Heem een artikeltje aan de Gemertse orgelbouwer Matthijs Verhofstadt.¹ Onlangs echter werd de belangstelling voor Gemert als broedplaats van orgelbouwers in een bepaalde periode pas goed gewekt door een uitgebreidere verhandeling van de hand van Ad Otten, die erop wees dat Gemert in de periode kort voor en na 1700 een voorname plaats heeft ingenomen in de Nederlandse bouw van kerkorgels, als zodanig zelfs enige landelijke bekendheid genoot.² De titel van zijn artikel was weliswaar in de vragende wijs gesteld: Was Gemert een centrum van orgelbouwers?, maar in feite gaf hij zelf reeds min of meer het bevestigende antwoord. Voor nadere gegevens verwees hij naar het op handen zijnde proefschrift van de heer Vlagsma uit Wolvega, waarnaar hij reikhalzend zei uit te zien.

Welnu, dat proefschrift ligt nu op tafel.³ Op 14 september 1992 verkreeg Auke Hendrik Vlagsma aan de Technische Universiteit van Delft de graad van doctor op basis van een studie van het "Hollandse" orgel in de periode van 1670 tot 1730. De ondertitel van zijn lijvige proefschrift luidt: Een architectuurhistorische en organologische studie over de orgelbouw in Nederland, met name in de gewesten Holland, Zeeland, Utrecht en Gelderland. Daarmee zijn ook de plaats en het karakter van zijn studie nader bepaald. Zijn grote interesse voor het orgelmaken combinerend met zijn achtergrond als bouwkundig ingenieur, heeft hij zijn aandacht vooral gericht

op de bouwwijze en dimensionering van het "Hollandse" orgel. "Nergens ter wereld is er bij een orgel zo'n sterke koppeling tussen architectuur en orgelbouw aanwezig", zegt hij in zijn inleiding.

De Hollandse orgelbouw wordt in de beschreven periode vertegenwoordigd door een achttal orgelbouwers, waarvan Matthijs Verhofstadt als laatste maar zeker niet als minst belangrijke wordt aangemerkt. Vlagsma: "Hoewel Verhofstadt in de generaliteitslanden woonde (Wij in Gemert weten dat zulks niet echt helemaal het geval is, M.V.) was hij qua bouwstijl toch een Hollandse orgelmaker".

De auteur begint zijn scriptie met een korte schets van leven en werk van elk van deze acht orgelbouwers, gevolgd door een historisch onderzoek van hun orgels en een overzicht van bewaarde kontrakten, bestekken en rapporten.

In het tweede deel komt hij tot de kern van zijn studie: de orgels en hun architectuur. Achtereenvolgens behandelt hij de orgelbouw in het algemeen, de kassen en de makers ervan, het historische bestand van de orgels, o.a. van Verhofstadt, de bouwwijze en het mensuurconcept en de disposities.

Hij rondt zijn studie af met een derde hoofdstuk, waarin hij zijn visie geeft op de consolidatie en restauratie van onze kerkorgels in deze tijd.

Als gevolg van de gekozen opzet is de informatie over elk van de behandelde orgelbouwers nogal versnipperd in het boekwerk terecht gekomen. Wie bijvoorbeeld alles te weten wil komen wat de auteur over Matthijs Verhofstadt en zijn orgels te vertellen heeft, zal heel wat spitwerk moeten verrichten. Dit vloeit eenvoudigweg voort uit de manier waarop Vlagsma zijn onderwerp verkoos te behandelen en het is dan ook zeker niet bedoeld als punt van kritiek.

Feit is dat de heer Vlagsma met zijn studie een schat aan belangwekkende informatie omtrent leven en vooral werk van o.a. Matthijs Verhofstadt boven water heeft gebracht. Voor iedereen die zich interesseert in kerkorgels, maar ook voor de Gemertse heemkundigen is dit boek zonder meer een rijke aanwinst.

Met dit proefschrift is weliswaar het allesomvattende antwoord op de bovenstaande vraag van Ad Otten nog steeds niet gegeven, maar we zijn wel weer een stuk in de goede richting.⁴

NOTEN

- 1 Pieter Verhofstad, Enige gegevens over de Gemertse orgelbouwer Mathijs Verhofstad, Gemerts Heem nr.64 (1976), pag 21-22
- 2 Ad Otten, Was Gemert een centrum van orgelbouwers? Gemerts Heem 1989, pag 105-115
- 3 Dr ir Auke Hendrik Vlagsma, Het "Hollandse" orgel in de periode van 1670 tot 1730, proefschrift uitgegeven door Canaletto te Alphen aan den Rijn, 1992
- 4 Het boek is in een handelseditie verkrijgbaar bij uitgeverij Canaletto te Alphen aan den Rijn (f75,-), maar is ook op de heemkamer en in het gemeentearchief ter inzage.